

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

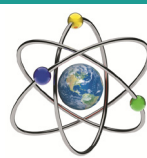
No9(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 160 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'smirlarda hissiy bezovtalikning psixologik determinantlari sifatida o'z-o'zini baholash va o'ziga munosabat xususiyatlari.....	10
Ibraymova Altinay Esemuratovna	
Bo'lajak pedagoglar shaxsiyatida ksenofobiya xavfi: kasbiy deformatsiya omillari va uning pedagogik faoliyatga ta'siri	16
Abdiraximova Dildora Begimkulovna	
Biologiya ta'limida sun'iy intellektdan foydalanish: didaktik imkoniyatlar, muammolar va metodik yechimlar.....	20
Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Talabalarda mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlash o'rtasidagi psixologik bog'liqlik.....	28
Adizova Muxabbat Muxitdinovna	
Oliy ta'lim rahbar-kadrlarida stressogen vaziyatlarni boshqarishning pedagogik-psixologik o'ziga xos jihatlari	32
Sultonov Mansur G'aniyevich	
Boshlang'ich ta'limda individual yondashuv orqali o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilash	37
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli resurs bazasini yaratish kompetensiyasi: tuzilma va mezonlar.....	41
Qo'qonboyeva Durdona Faxriddin qizi	
Biologiyani o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlari.....	44
Joldasbayeva Gulchexra Maksetbayevna	
Organik fotoelementlarning moslashuvchanligini oshirish.....	49
Jalolova Pokiza Muzaffarovna	
Dzyudo sport turida texnik tayyorgarlikni takomillashtirishda maxsus mashqlardan foydalanish samaradorligi.....	54
Ko'palov Sanjar Ulug'bekovich	
Interactive Methods for Developing Sociolinguistic Competence in Higher Education	59
Baxramova Diyora Sanjar qizi	
Texnika yo'nalishi talabalarini ishlab chiqarish muhitiga tayyorlashda CDIO va sanoat korxonalari hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	66
Gaffarov Xasan Ravshanovich	
Onkologik bemorlarga tashxisni bildirish madaniyati va uning psixologik oqibatlari (O'zbekiston misolida)...	70
Jonpo'lotova Manzura Jahonovna	
Malaka oshirish jarayonida rahbar-kadrlarning SOFT-kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi.....	75
Axrrova Umida Xamidullayevna	
Refleksiv ta'lim muhitida o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik parametrlari tizimi	81
Sadikova Shaxnoza Ulug'bek qizi	
Loyihaviy faoliyat asosida talabalarda mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlari	87
Jabborov Toxirjon Maqsudali o'g'li	
Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	91
Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda bolalar adabiyotining didaktik imkoniyatlari	96
Homiyatova Mavluda Amon qizi	
Boshlang'ich sinflarda raqamli ta'lim muhitini yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish	101
Karimova Nargiza Raximovna	

Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalar asosida bolalarning soft skillsini rivojlantirish: interaktiv va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlar	109
Mamatqulova Nozimaxon Shavkat qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida innovatsion pedagogik faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot	116
Nozimabonu Tojiboyeva	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining axborotni tekshirish va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	124
Abduraxmonova Gulandam Anvarjonovna	
Funksional yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini takomillashtirishning ustuvor jihatlari	130
Safarov Dilmurod Zoirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv faoliyati samaradorligini oshirishda o'qish savodxonligining ahamiyati	135
Turg'unboyev Sirojiddin Faxriddinovich	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida matematika fanini o'qitishda o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish metodikasi	140
Sultonova Shahnoza Yusuf qizi	
Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasini yosh omili asosida takomillashtirish	147
Akhmadaliyeva Nargizakhon Abdumalik qizi	
Tengdoshlar bilan munosabat sifatiga oilaviy muhitning bilvosita ta'siri	153
Baratullayeva Dilnoza Xabibullo qizi	
Bolalar kiyimlari va ular bilan bog'liq urf-odatlar (Buxoro vohasi misolida)	156
G'iyosova Zarina Yusuf qizi	

BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA BIOLOGIYA (MAXSUS PEDAGOGIKA: LOGOPEDIYA) YO'NALISHI TALABALARINING TANQIDIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Hakimova Musharraf Fozilovna

Osiyo xalqaro universiteti tyutor-nazoratchisi

Hasanova Zebo Davlatovna

Pedagogika fanlari dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalariga biologiya fanini o'qitish jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari yoritilgan. Logoped mutaxassislarni tayyorlashda biologik bilimlarning, xususan, inson anatomiyasi va fiziologiyasi, markaziy va periferik nerv tizimi, bosh miya faoliyati, eshitish va nutq apparatining fiziologik xususiyatlarini chuqur o'zlashtirish muhimligi asoslangan. Biologik bilimlarni logopediya bilan integratsiyalash orqali talabalarda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, ilmiy dalillarni baholash va asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Maqolada muammoli ta'lim, Case-study, aqliy hujum, loyiha metodi, PISA tipidagi top-shiriqlar va klinik-pedagogik vaziyatlardan foydalanishning metodik imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: biologiya, maxsus pedagogika, logopediya, tanqidiy fikrlash, integrativ ta'lim, pedagogik shart-sharoit, nutq, nerv tizimi, bosh miya, anatomiya, fiziologiya, muammoli ta'lim.

Abstract: This article examines the pedagogical conditions for developing critical thinking among students of the "Biology (Special Pedagogy: Speech Therapy)" program in the process of teaching biology at higher education institutions. The importance of deep acquisition of biological knowledge by future speech therapy specialists is substantiated, particularly knowledge of human anatomy and physiology, the central and peripheral nervous systems, brain activity, and the physiological characteristics of the auditory and speech apparatus. The article demonstrates the potential of integrating biological knowledge with speech therapy to develop students' skills in analyzing problematic situations, identifying cause-and-effect relationships, evaluating scientific evidence, and formulating well-grounded conclusions. The methodological potential of problem-based learning, the Case Study method, brainstorming, the project method, PISA-type tasks, and clinical-pedagogical situations is also analyzed.

Key words: biology, special pedagogy, speech therapy, critical thinking, integrative learning, pedagogical conditions, speech, nervous system, brain, anatomy, physiology, problem-based learning.

Аннотация: В данной статье освещены педагогические условия развития критического мышления студентов направления "Биология (специальная педагогика: логопедия)" в процессе преподавания биологии в высших образовательных учреждениях. Обоснована важность глубокого усвоения биологических знаний будущими специалистами в области логопедии, в частности знаний по анатомии и физиологии человека, центральной и периферической нервной системе, деятельности головного мозга, а также физиологическим особенностям слухового и речевого аппарата. Показаны возможности формирования у студентов навыков анализа проблемных ситуаций, выявления причинно-следственных связей, оценки научных доказательств и формулирования обоснованных выводов посредством интеграции биологических знаний с логопедией. В статье анализируются методические возможности использования проблемного обучения, метода Case-study, мозгового штурма, проектного метода, заданий типа PISA и клинико-педагогических ситуаций.

Ключевые слова: биология, специальная педагогика, логопедия, критическое мышление, интегративное обучение, педагогические условия, речь, нервная система, головной мозг, анатомия, физиология, проблемное обучение.

KIRISH

Bugungi kunda maxsus pedagogika, xususan, logopediya yo'nalishida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash jarayonida talabalarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Logoped faoliyatida bolaning yoki shaxsning nutqidagi buzilishlarni aniqlash, ularning kelib chiqish sabablarini tahlil qilish, mavjud belgilarni bir-biri bilan bog'lash va tegishli pedagogik yondashuvni tanlash talab etiladi. Buning uchun bo'lajak logoped biologik jarayonlarni yaxshi tushunishi zarur. Masalan, nutq faoliyati bilan bog'liq muammolarni o'rganishda markaziy nerv tizimi, bosh miya po'stlog'i, eshitish analizatori, artikulyatsiya apparati, nafas olish tizimi va nutq hosil bo'lishining fiziologik mexanizmlari haqidagi bilimlar muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishida biologiya fanini o'qitishda faqat nazariy ma'lumotlarni yod oldirish emas, balki talabalarni biologik ma'lumotlarni logopedik vaziyatlar bilan bog'lash, tahlil qilish, dalillash va xulosa chiqarishga o'rgatish maqsadga muvofiq.

Tadqiqotning maqsadi Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalariga biologiya fanini o'qitishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va biologik bilimlarni logopedik mazmun bilan integratsiyalash asosida samarali metodik yondashuvlarni asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish masalasi pedagogika va ta'lim psixologiyasiga oid ilmiy tadqiqotlarda muhim yo'nalishlardan biri sifatida o'rganilgan. J. Dewey o'z tadqiqotlarida reflektiv fikrlashning ta'lim jarayonidagi ahamiyatiga alohida e'tibor qaratib, o'quvchining muammoni anglash, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish, dalillarni baholash va asoslangan xulosaga kelish jarayonlarini samarali o'qitishning muhim tarkibiy qismlari sifatida tavsiflagan^[1]. Uning ilmiy qarashlari ta'lim jarayonida tayyor bilimlarni o'zlashtirishdan ko'ra, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga yo'naltirilgan yondashuvlarning rivojlanishiga asos bo'lgan.

B. S. Bloom tomonidan ishlab chiqilgan ta'lim maqsadlari taksonomiyasida bilish jarayonining turli darajalari tizimlashtirilib, bilimlarni o'zlashtirish bilan bir qatorda ularni tahlil qilish, umumlashtirish va baholash kabi yuqori darajadagi kognitiv faoliyatning ahamiyati ko'rsatib berilgan^[2]. Mazkur yondashuv biologiya fanini o'qitishda talabalarning biologik hodisa va jarayonlarni tahlil qilishi, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlashi hamda ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishi uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

P. A. Facione tanqidiy fikrlashning asosiy tarkibiy qismlari sifatida tahlil qilish, talqin etish, baholash, xulosa chiqarish va o'z fikrini asoslash ko'nikmalarini ajratib ko'rsatgan^[3].

R. H. Ennis esa tanqidiy fikrlashni mavjud axborot va dalillarni baholash hamda asoslangan qaror qabul qilishga yo'naltirilgan fikrlash jarayoni sifatida tavsiflaydi^[4].

D. F. Halpern tadqiqotlarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini turli o'quv va hayotiy vaziyatlarga tatbiq etish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan^[5].

R. Paul va L. Elder esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda savol qo'yish, axborotni tahlil qilish, dalillarni baholash va mantiqiy xulosa chiqarishning ahamiyatini yoritgan^[6].

L. S. Vygotskiyning ta'lim va rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikka oid ilmiy qarashlari ham talabalarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini shakllantirishda muhim nazariy asoslardan biri hisoblanadi^[7]. Ushbu yondashuvga ko'ra, talabaning bilish faoliyati ijtimoiy hamkorlik, muloqot va pedagogik ko'mak jarayonida rivojlanadi. Bu esa biologiya fanini o'qitishda muammoli vaziyatlar, guruhli topshiriqlar, Case-study va loyiha metodlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xalqaro baholash yondashuvlarida ham bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash, ilmiy dalillarni tahlil qilish va asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratiladi. Jumladan, PISA baholash tizimida o'quvchilarning mavjud bilimlardan real muammolarni hal etishda foydalanishi, axborotni tahlil qilishi va dalillarga asoslangan xulosalar chiqarishi muhim o'rin egallaydi^[8]. Mazkur yondashuv biologiya ta'limida PISA tipidagi topshiriqlardan foydalanish orqali talabalarning tahliliy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Mavzuga oid ilmiy manbalar tahlili tanqidiy fikrlashning umumiy pedagogik va psixologik asoslari yetarlicha tadqiq etilganligini ko'rsatadi. Biroq biologiya fanini maxsus pedagogika, xususan, logopediya yo'nalishining kasbiy mazmuni bilan integratsiyalash asosida talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish masalasi alohida metodik yondashuvni talab etadi.

Mazkur tadqiqotning o'ziga xos jihati biologik bilimlarni logopedik vaziyatlar bilan bog'lash, muammoli biologik-logopedik topshiriqlar, Case-study, PISA tipidagi vazifalar va klinik-pedagogik vaziyatlardan foydalanish orqali talabalarda muammoni aniqlash, sabab-oqibat aloqalarini tahlil qilish, ilmiy dalillarni baholash hamda asoslangan pedagogik xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilganligidadir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatish, taqqoslash, umumlashtirish, pedagogik modellashtirish va diagnostik metodlardan foydalanildi. Biologiya va logopediya fanlarini integratsiyalashda quyidagi mantiqiy ketma-ketlik asos qilib olindi:

Biologik bilim → muammoli logopedik vaziyat → biologik sabablarni izlash → ma'lumotlarni tahlil qilish → dalillarni taqqoslash → pedagogik xulosa → yechimni asoslash.

Mazkur yondashuv talabaning biologik bilimlarni kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'lashiga imkon beradi va quyidagi qismlardan iborat bo'ladi.

1. Biologik bilimlarni logopedik vaziyatlar bilan bog'lash

Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishida biologiya fanini o'qitishda talabalarga mavzuni kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'lab tushuntirish muhim. Masalan, "Nerv tizimi" mavzusini o'rganishda quyidagi muammoli savol berilishi mumkin:

"Bosh miya faoliyatidagi o'zgarishlar insonning nutq faoliyatiga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkin?"

Talaba ushbu savolga javob berish uchun nerv tizimining tuzilishi, bosh miya faoliyati va nutq jarayonlari o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi.

Bu jarayonda talaba tayyor javobni yodlab olish emas, balki biologik bilimni kasbiy vaziyatga qo'llash orqali xulosa chiqaradi.

2. Muammoli biologik-logopedik vaziyatlardan foydalanish

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali usullaridan biri muammoli vaziyatlardan foydalanishdir. Masalan:

Vaziyat:

Talabaga bolaning nutqida ayrim tovushlarni talaffuz qilish bilan bog'liq qiyinchilik kuzatilayotganligi haqida ma'lumot beriladi.

Talabaga quyidagi savollar beriladi:

1. Ushbu holatni tushuntirish uchun qaysi biologik tizimlar haqida bilimga ega bo'lish kerak?
2. Artikulyatsiya apparatining qaysi qismlari jarayonda ishtirok etadi?
3. Nafas olish va ovoz hosil qilish jarayonlari nutq bilan qanday bog'langan?
4. Vaziyatni o'rganish uchun qanday qo'shimcha ma'lumotlar kerak?
5. Sizning xulosangizni qanday biologik dalillar bilan asoslash mumkin?

Bunday topshiriq talabaning savol berish, ma'lumot izlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Anatomiya va fiziologiya bilimlarini logopediya bilan integratsiyalash

Bo'lajak logoped uchun inson anatomiyasi va fiziologiyasini bilish muhim kasbiy asoslardan biridir.

Shuning uchun quyidagi integratsion bog'liqlikdan foydalanish mumkin:

Nerv tizimi → bosh miya faoliyati → eshitish va nutq jarayonlari → artikulyatsiya → nutq faoliyati.

Masalan, "Eshitish analizatori" mavzusini o'rganishda talabaga:

"Eshitishdagi muammo bolaning nutq rivojlanishiga qanday ta'sir qilishi mumkin?" degan muammoli savol beriladi.

Talaba eshitish tizimi, axborotni qabul qilish va nutqni shakllantirish o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi.

Bu usul biologiya bilimlarini logopediyaning kasbiy mazmuni bilan bog'lash imkonini beradi.

4. Case-study metodidan foydalanish

Logopediya yo'nalishi talabalarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun Case-study metodidan foydalanish samarali hisoblanadi.

Talabaga shartli pedagogik vaziyat beriladi:

"Bola nutqni tushunadi, biroq o'z fikrini og'zaki ifodalashda qiyinchilikka duch keladi."

Talaba:

- muammoni aniqlaydi;
- mavjud ma'lumotlarni tahlil qiladi;
- biologik omillarni ko'rib chiqadi;

- qo'shimcha ma'lumotlar zarurligini aniqlaydi;
- muqobil izohlarni taqqoslaydi;
- o'z xulosasini dalillar bilan asoslaydi.

Bu yerda asosiy maqsad talabaga tayyor tashxis yoki tayyor yechim berish emas, balki ilmiy-pedagogik fikrlash jarayonini shakllantirishdir.

5. PISA tipidagi biologik topshiriqlardan foydalanish

PISA tipidagi topshiriqlarni logopediya yo'nalishiga moslashtirish orqali talabalarning funksional va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish mumkin.

Masalan:

Vaziyat:

Talabaga bolaning eshitish qobiliyati, nutq rivojlanishi va biologik rivojlanishi haqidagi shartli ma'lumotlar jadval shaklida beriladi.

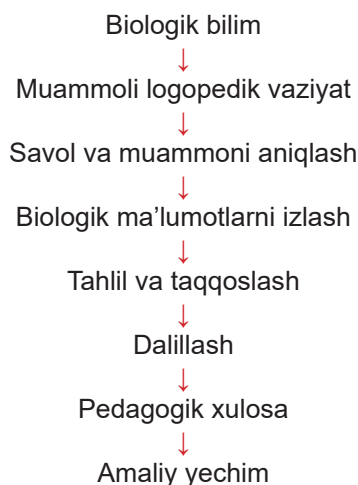
Talaba:

- jadvaldagi ma'lumotlarni tahlil qiladi;
- ko'rsatkichlarni taqqoslaydi;
- sabab-oqibat munosabatlarini aniqlaydi;
- biologik dalillar asosida xulosa chiqaradi.

Bu yondashuv biologik bilimlarni real kasbiy vaziyatga tatbiq etishga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni quyidagi model asosida tashkil etish mumkin:

Mazkur modelning muhim jihati shundan iboratki, talaba biologik bilimni faqat nazariy darajada o'zlashtirmaydi, balki uni kelajakdagi logopedik faoliyatida qo'llashga tayyorlanadi.

Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish biologiya va maxsus pedagogika fanlari o'rtasidagi uzviy aloqani ta'minlashni talab qiladi.

Bunda biologiya fanining mazmuni logopediya uchun zarur bo'lgan biologik asoslar bilan boyitilishi mumkin (1-jadval).

1-jadval: Biologiya mavzularining logopediya yo'nalishi bilan integrativ bog'liqligi

Biologiya mavzusi	Logopediya bilan bog'liqligi
Nerv tizimi	Nutq faoliyatining nerv-fiziologik asoslari
Bosh miya	Nutq jarayonlarini boshqarish bilan bog'liq jarayonlar
Eshitish analizatori	Nutqni idrok etish va rivojlantirish
Nafas olish tizimi	Nutqiy nafas

Ovoz hosil bo'lishi	Fonatsiya
Artikulyatsiya apparati	Tovushlarni hosil qilish
Sezgi va idrok	Nutqni qabul qilish va tushunish
Ontogenez	Nutq rivojlanishining yosh xususiyatlari

Shunday qilib, biologiya fanining mazmunini logopediya bilan bog'lash talabning kasbiy motivatsiyasini ham oshirishi mumkin.

Tanqidiy Fikrlashni Baholash Mezonlari

Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini quyidagi mezonlar asosida baholash mumkin:

1. **Muammoni aniqlash** - biologik-logopedik muammoni to'g'ri anglash.
2. **Axborotni izlash** - kerakli biologik ma'lumotlarni topish.
3. **Tahlil qilish** - biologik jarayonlar o'rtasidagi aloqalarni aniqlash.
4. **Taqqoslash** - turli fikr va dalillarni solishtirish.
5. **Dalillash** - o'z fikrini ilmiy asoslash.
6. **Xulosa chiqarish** - tahlil qilingan ma'lumotlar asosida xulosa berish.
7. **Amaliy qo'llash** - biologik bilimni logopedik vaziyatga tatbiq etish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishida biologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish uchun biologik bilimlarni kasbiy faoliyat bilan integratsiyalash muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot asosida quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim deb belgilandi:

- biologiya va logopediya mazmunini o'zaro bog'lash;
- muammoli biologik-logopedik vaziyatlardan foydalanish;
- talabning mustaqil fikrlashi uchun qulay ta'lim muhitini yaratish;
- Case-study, loyiha, aqliy hujum va muammoli ta'lim metodlarini qo'llash;
- biologik bilimlarni kasbiy vaziyatlarda qo'llashga yo'naltirish;
- PISA tipidagi tahliliy topshiriqlardan foydalanish;
- tanqidiy fikrlashni baholash mezonlarini ishlab chiqish;
- biologik, pedagogik va logopedik bilimlarni integrativ tarzda o'zlashtirish.

Natijada talaba biologik ma'lumotni shunchaki yodlab qoluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, dalillovchi, kasbiy vaziyatga tatbiq etuvchi va asoslangan xulosa chiqaruvchi bo'lajak mutaxassis sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Dewey J. How We Think. Boston: D.C. Heath & Co., 1910.
2. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives. New York: Longmans, Green, 1956.
3. Facione P. A. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment.
4. Ennis R. H. Critical Thinking: A Streamlined Conception. Teaching Philosophy. 1991.
5. Halpern D. F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Psychology Press.
6. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Pearson.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society. Harvard University Press.
8. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. OECD Publishing, 2023.
9. O'zbekiston Respublikasining 23.09.2020-yildagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son1 Qonuni.
10. O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim va maxsus pedagogikani rivojlantirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlari.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.